Professori, OTT Raimo Lahti

16.11.2017 (tarkistettu versio 19.11.2017)

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: *Hallituksen esitys* (HE) *100/2017 vp* alkoholilaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Yleistä

Minua on pyydetty kuultavaksi 16.11.2017 HE:n sisältämien rikosoikeudellisten muiden seuraamussäännösten osalta. Näiltä osin keskeisessä asemassa ovat ehdotettavan alkoholilain 9 luku (Valvonta ja ohjaus) ja varsinkin 10 luku (Kiellot ja rikkomusten seuraamukset). Kuulemiseni yhteydessä valiokunnassa tuotiin esiin toive, että tällöin esittämäni lausunnon lisäksi käsittelisin alkoholijuomien etämyyntiä ja täydentäisin alkoholilakiesityksen 80 §:n 4 momentin 2 kohdan sisältämän uuskriminalisoinnin tarkastelua. Olen näiltä osin tehnyt lisäyksiä alkuperäiseen lausuntooni ja muutenkin vähäisessä määrin tarkistanut lausuntoani.

Yleisvaikutelma valvonnan ja seuraamusten kokonaisuudesta on, että uudistettavan lainsäädännön toimeenpanossa pääpaino on luvanhaltijoiden ns. omavalvonnassa sekä hallinnollisten viranomaisten (aluehallintovirastojen sekä sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston) suorittamalla luvanhaltijoihin kohdistamalla valvonnalla ja niiden määräämillä kielloilla ja turvaamistoimenpiteillä ja sekä niiden tehostamistoimilla (kuten uhkasakolla ja teettämisellä). Rikosoikeudellisten seuraamusten ja niihin verrattavan rankaisullisen hallintosanktion, seuraamusmaksun, osuus uuden lainsäädännön noudattamisen tehosteina on HE:n pohjalta arvioitavissa vähemmän merkittäväksi. Rikosoikeuden käytön tulisikin olla viimesijaista.

Alkoholijuomien etämyynnistä

Alkoholijuomien etämyyntiä koskeva kysymys liittyy siihen, miten EU:n lainsäädäntö vaikuttaa ja rajoittaa Suomen alkoholilainsäädäntöä ja sen soveltamista. Tätä teemaa käsitellään HE:n yleisperustelujen kohdissa 2.2.2 (s. 24–26) ja 2.3.1 (s. 34) ja alkoholilakiesityksen 32 §:n erityisperusteluissa (s. 92).

Alkoholijuomien rajat ylittävä etämyynti, jossa ulkomailla sijaitseva myyjä tarjoaa alkoholijuomia suomalaisten kuluttajien ostettavaksi ja vastaanotettavaksi Suomessa, edellytetään edelleen kielletyksi alkoholilakiesityksen 32 §:n nojalla (ks. HE s. 92; kohdassa on havaitakseni virheellinen viit-

taus 31 §:ään). Tämän säännöksen 2. virkkeestä kielto ei kuitenkaan ilmene suoranaisesti, koska sen mukaan ”[k]aupallisessa tai muussa elinkeinotarkoituksessa enemmän kuin 2,8 tilavuusprosenttia etyylialkoholia sisältäviä alkoholijuomia käyttävä tarvitsee kuitenkin maahan tuotavan alkoholijuoman osalta toimintaansa tämän lain mukaisen luvan”. Säännöksen perustelujen mukaan Alkon yksinoikeuden alaan kuuluvien alkoholijuomien myyntiin ei kyseistä lupaa voida edes myöntää.

HE:n yleisperusteluissa (s. 26) selvitetään EU:n tuomioistuimen käytäntöä, erityisesti tapaukset C-434/04 Ahokainen ja Leppik ja C-98/2014 Visnapuu. Lisäksi selostetaan lainvoimaa vailla oleva Helsingin hovioikeuden tuomio R 12/2908 (24.4.2017) ns. Alkotaxi-asiassa. Tapauksen C-98/2014 Visnapuu vahvistaman oikeusohjeen mukaan Alkon yksinoikeuteen kuuluvien alkoholijuomien rajat ylittävän etämyynnin kielto on tietyin suhteellisuusperiaatteesta johdettavin edellytyksin laillinen, ts. kielto ei ole silloin EU-oikeuden vastainen ja on siten kansallisesti säädettävissä. Helsingin hovioikeuden Alkotaxi-asiassa antaman tuomion mukaan kuitenkin alkoholilain tulkittiin mietojen alkoholijuomien osalta sisältävän EU-oikeuden vastaisia säännöksiä eikä vastaajaa näin ollen voitu tuomita rangaistukseen niiden maahantuonnista ja kotiin kuljettamisesta suomalaisille kuluttajille.

Edellä sanotun perusteella alkoholijuomien etämyyntiä koskeva kysymys ratkeaa EU-oikeuden tulkinnan perusteella. Suomi joutuu mukauttamaan lainsäädäntönsä ja sen soveltamisen EU-oikeuden mukaiseksi. Siltä osin kuin etämyyntikielto katsotaan EU-oikeuden vastaiseksi, rikosoikeudellisten ja muiden seuraamusten käyttö neutraloituu eli sulkeutuu pois – kuten mainitussa Alkotaxi-asiassa. Oikeuskäytännön linjaus vahventuu, kun korkein oikeus on antanut ratkaisunsa tuossa Alkotaxi-asiassa.

Seuraamusmaksu uutena sanktiotyyppinä

Ehdotettua uutta sanktiotyyppiä, seuraamusmaksua, käsitellään syystä periaatteelliselta kannalta HE:n jaksossa 4. Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys, s. 128–129. Tällöin lausutaan mm., että ”[l]aissa on täsmällisesti ja selkeästi säädettävä maksuvelvollisuuden ja maksun suuruuden perusteista sekä maksuvelvollisen oikeusturvasta samoin kuin lain täytäntöönpanon perusteista. Vaikka perustuslain 8 §:n rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen täsmällisyysvaatimus ei sellaisenaan kohdistu hallinnollisten seuraamusten sääntelyyn, ei tarkkarajaisuuden yleistä vaatimusta kuitenkaan voida tällaisen sääntelyn yhteydessä sivuuttaa”.

Perustuslakivaliokunta on jo aiemmin useammassa yhteydessä rinnastanut tällaisen rangaistusluonteisen taloudellisen seuraamuksen rikosoikeudelliseen seuraamukseen ja edellyttänyt sen sääntelyssä noudatettavan samankaltaisia perus- ja ihmisoikeusperiaatteita kuin varsinaisiin rikosoikeudellisiin seuraamuksiin nähden. Äskettäisistä perustuslakivaliokunnan kannanotoista ks. esim. PeVL 2/2017 vp s. 4–5. Viimeksi mainitussa lausunnossa todetaan mm.: ”Lisäksi säännösten tulee täyttää sanktioiden oikeasuhtaisuuteen liittyvät vaatimukset (ks. esim. PeVL 28/2014 vp, PeVL 15/2014 vp). Valiokunta on myös pitänyt ns. ankaraan vastuuseen ja ns. käännetyn todistustaakan varaan perustuvaa seuraamuksen määräämistä perustuslain 21 §:ään sisältyvän syyttömyysolettaman vastaisena (PeVL 4/2004 vp, s. 7/I, PeVL 57/2010 vp, ks. myös PeVL 15/2016 vp).”

Oikeusministeriössä on vireillä professori Olli Mäenpään johtamassa työryhmässä rangaistusluonteisia hallinnollisia seuraamuksia (eli hallintosanktioita) koskevan yleisen lainsäädännön valmistelu. Ennen sellaista yleistä lainsäädäntöä on näiden seuraamusten sääntelyssä epäyhtenäisyyttä ja vakiintumattomuutta.

HE:n s. 129 vakuutetaan, että ehdotettavassa alkoholilaissa on säädetty täsmällisesti ja selkeästi seuraamusmaksua koskevan maksuvelvollisuuden perusteista, maksun suuruuden perusteista, luvanhaltijan oikeusturvasta samoin kuin maksun täytäntöönpanon perusteista. Käsittääkseni lakiesityksessä onkin näin pääasiallisesti tehty.

Kysymyksiä kuitenkin herättää ensinnäkin se, *miten valikoituminen seuraamusmaksun määräämisen ja alkoholirikoksesta tehtävän syytteen kesken on ajateltu tehtävän toisaalta lainsäädäntötasolla* (vedettäessä rangaistavan ja vain seuraamusmaksulla sanktioivan menettelyn kesken) *ja toisaalta lainsoveltamisen tasolla* (silloin kuin menettely on sekä rangaistavaa rikoksena että seuraamusmaksulla sanktioitavaa). HE:ssä ei havaitakseni ole tähän liittyviä pohdintoja, vaikka tällaisen valikoitumisen kriteerit ovat tärkeitä yhtenäisen ja ennakoitavan soveltamiskäytännön turvaamiseksi.

Tosin seuraamusmaksun asemaa sanktiojärjestelmässä kuvataan HE:n s. 110 siten, että se voitaisiin määrätä silloin kun valvontaviranomaisen huomautus olisi liian lievä ja määräaikainen luvan peruutus liian ankara seuraamus rikkomuksesta. Tällöin on kyse rajanvedosta muihin hallinnollisiin toimenpiteisiin nähden, mutta rajanveto rangaistavaan menettelyyn jää auki.

Lähtökohtana tulisi mielestäni olla, että seuraamusmaksua käytettäisiin lievempiin lainrikkomuksiin ja rangaistusmääräysmenettelyä tai syytteeseen saattamista niitä vakavampiin rangaistaviin tekoihin. Lisäksi rikesakkojärjestelmä saattaa hämärtää tätä rajanvetoa, varsinkin kun vähäisten lainrikkomusten sääntelyn tulevaisuus on murrosvaiheessa.

HE:n sisältämän lainmuutosehdotuksen mukaan (s. 174) rikesakko laissa erikseen luetelluista alkoholirikkomuksista olisi 40 euroa, kun taas lupaviranomaisen määräämä seuraamusmaksu ehdotettavan alkoholilain 71 §:n mukaan vaihtelisi 300:n ja 1 000:n euron välillä. Seuraamusmaksu olisi määrättävissä 71 §:n mukaan vain luvanhaltijan lainrikkomuksista. Rikesakko jäisi alkoholijuoman kuluttajien tekemien, erikseen nimettyjen rikkomusten seuraamukseksi (ks. ehdotusta rikesakkorikkomuksista annetun lain 17 §:n muuttamisesta, HE s. 174).

Mainitsemaani valikoitumiskysymykseen liittyy toinen ongelma eli se, *ettei ankaraa vastuuta ole ehdotettavassa alkoholilaissa nimenomaisesti suljettu pois*, koska lain 71 §:ssä luetellut teot on kuvattu vain objektiivisten tunnusmerkkien avulla. Edellä lainaamassani perustuslakivaliokunnan lausunnossa edellytetään perustuslain 21 §:ään nojautuen ankaran vastuun poissuljentaa. HE:n s. 111 todetaan merkittävän osan seuraamusmaksun määräämiseen liittyvistä rikkomuksista olevan luonteeltaan laiminlyöntejä, joissa on kyse eriasteisesta huolimattomuudesta eikä tahallisuudesta. Vähintään huolimattomuuden asteista tekijän moitittavuutta ei silti ole lakitekstissä asetettu vaatimukseksi.

Ehdotettavan alkoholilain 71 §:n 3 momentissa on asianmukaisesti otettu huomioon perus- ja ihmisoikeuksista johtuva kahdenkertaisen rankaisemisen kielto (*ne bis in idem*). Perusteluista ks. HE s. 111.

Rangaistussäännöksistä

Rangaistussäännökset alkoholirikoksista sisältyvät HE:n mukaan nykyiseen tapaan ensisijaisesti rikoslain 50a lukuun, jonne ne lainmuutoksella (641/2009) siirrettiin rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen sen yleislinjauksen mukaan, että vankeusuhan sisältävistä rikossäännöksistä säädetään rikoslaissa. Ehdotettavan alkoholilain 90 §:ään jäisi sakonuhkainen, toissijaisesti sovellettava säännös alkoholirikkomuksesta. Rikoslain 50a lukuun ei ehdoteta muutoksia, mutta elinkeinorikoksista säädetyn rikoslain 30 luvun 1 a §:n säännöstä alkoholijuoman markkinointirikoksesta muutettaisiin.

Rangaistussääntelyn kokonaisuutta ja sanktioitavien tekojen vakavuusasteiden eroja on vaikea hahmottaa, varsinkin kun alkoholilain uudistuksessa otettaisiin käyttöön uusi rangaistusluonteinen hallinnollinen seuraamus eli edellä käsitelty seuraamusmaksu ja osaan sakkorangaistuksella rangaistavista teoista määrättäisiin kiinteämääräinen rikesakko. Tähän selkeyden puutteeseen vaikuttaa se, että rikoslain 50a luvun säännöksissä omaksuttu rikostunnusmerkistöjen kirjoitustapa on hyvin yleisluonteinen ja eri tekomuotojen vakavuusasteita niukasti erotteleva.

Tuossa rikoslain luvussa (RL 50a: 1–3) kyllä erotetaan perusmuotoinen alkoholirikos sekä sen törkeä ja lievä tekotyyppi, mutta kaikki perustunnusmerkistössä luetellut tekomuodot rinnastetaan toisiinsa ja säännöksen valinnan tunnusmerkistöjen kesken ratkaisee rikoksen kokonaisarvostelu. Tekomuotojen vääryysarvioinnille on ratkaisevaa, että tekijä on toiminut ”alkoholilain tai sen nojalla annetun säännöksen vastaisesti”, ts. tämä keskeinen vääryystunnusmerkki on ilmaistu hyvin avoimesti. Alkoholirikoksesta säädetty rangaistusasteikko on sakko tai enintään kahden vuoden vankeus; törkeässä alkoholirikoksessa rangaistusasteikko on vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta ja lievässä alkoholirikoksessa sakkorangaistus.

HE:n *seuraamussäännösten sisäisen johdonmukaisuuden arviointi edellyttäisi melko tarkkaa analyysia* siitä, mitä seuraamuksia minkäkinlaisten rikkomusten varalle alkoholilakiesityksessä ehdotetaan ja missä määrin erityyppiset seuraamukset ovat vaihtoehtoisesti tai jopa rinnakkaisesti käytettävissä. Jo edellä esiin nostamieni yhteensovittamisongelmien lisäksi kiinnitän huomiota siihen, että seuraamusmaksun enimmäismääräksi ehdotetaan vain 1 000 euroa, kun taas lainrikkomuksen ollessa myös alkoholirikoksena rangaistava, perustunnusmerkistön mukaisesta rikoksesta on tuomittavissa sakon sijasta vankeutta kahteen vuoteen asti.

Voidaan kysyä, miten turvataan yhdenvertainen seuraamussäännösten soveltaminen ja minkälaista yhteistyötä poliisi- ja lupaviranomaisten kesken edellytetään yhtenäisten käytäntöjen saavuttamiseksi. Yksittäinen säännös (91 §) säätäisi lupaviranomaisen kuulemisvelvollisuuden viralliselle syyttäjälle yhden tyyppisen alkoholirikkomuksen syyteharkintatilanteessa. Erityissäännöksiä mm. poliisin toimivaltuuksista tarvitaan määrättyihin alkoholirikoksiin tai -rikkomuksiin liittyvien pakkokeinojen mahdollistamiseksi (ks. alkoholilakiesityksen 86–87 §), jolloin niitä joudutaan suhteuttamaan poliisiviranomaisten tavanmukaisiin toimivaltuuksiin.

Erityisesti alkoholilakiesityksen 90 §:n 4 momentin 2 kohdan sisältämästä uuskriminalisoinnista

Suhtauduin suullisessa kuulemisessa 16.11.2017 *varauksellisesti alkoholilakiesityksen 90 §:n 4 momentin 2 kohdan sisältämään uuskriminalisointiin*. Perusteluni olivat seuraavanlaiset: Rangaistavuuden laajentamista siitä, mitä väärennysrikossäännökset tai uusi identiteettivarkautta koskeva säännös (RL 38:9a; 368/2015) kattavat, tulisi arvioida yleisesti perusoikeuksien rajoitusperiaatteiden kannalta eikä vain alkoholijuomien vähittäismyynti- tai anniskelutilanteita silmällä pitäen. Tilannekohtaisen rangaistussääntelyn sijasta tulisi pikemminkin harkita identiteettivarkautta koskevan säännöksen tarkistamista. Tämä ehdotettu kriminalisointi ei myöskään luontevasti liity 90 §:ssä kriminalisoituihin muihin tekomuotoihin.

Lakivaliokunnassa käydyssä keskustelussa todettiin, että rikoslakimme politiarikoksia koskevaan lukuun sisältyi vuodesta 1928 vuoteen 1998 asti säännös (RL 43:5), jonka mukaan oli sakolla rangaistavaa yksityisen henkilön erehdyttämiseksi käyttää toisen passia, työtodistusta tai muuta sen kaltaista todistusta. Tämä säännös kumottiin rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen osapaketin yhteydessä seuraavanlaisin perusteluin (ks. HE 6/1997 vp, s. 192/II):

”Pykälässä kuvattu epärehellisyys liittyy käytännössä yleensä jonkin muun rikoksen tekemiseen. Kysymyksessä voi olla esimerkiksi toisen erehdyttäminen taloudellisen hyödyn tavoittelemiseksi, jolloin voidaan soveltaa petosta koskevia säännöksiä. Itsenäistä merkitystä pykälällä voi olla esimerkiksi silloin, kun passia tai henkilötodistusta vaaditaan henkilön iän varmistamiseksi tarjottaessa tiettyä ikää edellyttäviä palveluita. Näissäkin tapauksissa taloudellisen edun tavoittelu johtaa petossäännösten soveltamiseen. Muunlaisessa erehdyttämisessä voi olla kysymys esimerkiksi pääsyn hankkimisesta ravintolaan, johon pääsylle ravintolanpitäjä on asettanut ikärajan, taikka tupakan tai alkoholin ostamisesta alaikäisenä toisen henkilöllisyysasiakirjoja käyttäen. Kaikkeen tämäntyyppiseen erehdyttämiseen ei ole tarpeen kohdistaa rangaistusuhkaa. Jos säännöksissä kuvattu menettely on jossakin erityistapauksessa perusteltua säätää rangaistavaksi, rangaistussäännös olisi jo säännösten havaittavuuden ja informatiivisuuden vuoksi syytä sijoittaa asianomaista toimintaa koskevan yhteyteen, kuten alkoholilakiin.”

Hallitus lähti siis 20 vuotta sitten siitä, että alkoholilakiesityksen 90 §:n 4 momentin 2 kohdan kaltainen tilannekohtainen sääntely voisi olla informatiivisuuden vuoksi perusteltua. Sittemmin HE:ssä 169/2005 vp ehdotettiin sellaista uuskriminalisointia eli toiselle kuuluvan henkilötodistuksen tai vastaavan asiakirjan käyttämisen yksityisen henkilön erehdyttämiseksi säätämistä rangaistavaksi mm. seuraavin perusteluin (s. 33):

”Viranomaisen myöntämän, toiselle kuuluvan henkilötodistuksen tai vastaavan asiakirjan käyttöä voidaan pitää siinä määrin moitittavana menettelynä, että siihen on syytä liittää rangaistusuhka. Henkilöllisyyden osoittavien asiakirjojen tällaiseen väärinkäyttöön liittyy aina erehdyttämistarkoitus, vaikka siinä ei pyritäkään petosrikoksen edellyttämällä tavalla hankkimaan taloudellista hyötyä tai vahingoittamaan toista. Toisaalta mitä tahansa eli esimerkiksi pilailutarkoituksessa tapahtuvaa erehdyttämistä ei ole perusteltua säätää rangaistavaksi. Teolla olisi pyrittävä oikeudellisesti merkityksellisen tiedon antamiseen. Lisäksi lasten ja nuorten suojaamiseen liittyvien ikärajasäännösten noudattamista on ylipäänsä syytä pyrkiä kaikin tavoin edistämään. Kansainvälisen vertailun mukaan toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttöä vastaavista teoista rangaistaan myös muissa maissa, esimerkiksi Ruotsissa. Uudella rangaistussäännöksellä voidaan olettaa olevan toiselle kuuluvan henkilötodistuksen väärinkäyttöä vähentävää vaikutusta.

Nyt kysymyksessä olevan teon uudelleen kriminalisoimiseen voidaan kohdistaa arvosteluakin, mitä on oikeusministeriön ehdotuksen lausuntokierroksella tapahtunutkin. Rangaistussäännöstä tultaisiin pääasiassa soveltamaan nuoriin henkilöihin, vaikka lasten kohdalla rikosoikeuden keinojen viimesijaisen käytön voi katsoa korostuvan. Kriminalisointia ei tule säätää, jos sillä tavoiteltaviin päämääriin päästään toista kautta. Nyt ehdotettavaa kriminalisointia voidaan kuitenkin pitää tärkeänä keinona osoittaa paheksuntaa viranomaisen myöntämän asiakirjan väärinkäytöstä erehdyttämistarkoituksessa.

Ensisijaisena keinona nuorten suojaamista koskevien säännösten ja määräysten noudattamisessa on tehokas valvonta. Kriminalisoinnilla on kuitenkin tärkeä valvontaa tukeva merkitys. Toisaalta toimenpiteistä ja sakkorangaistuksen määräämisestä voitaisiin yksittäistapauksessa luopua esimerkiksi esitutkintalain (449/1987) 4 §:n 1 momentin, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 7 §:n 2 kohdan tai rikoslain 6 luvun 12 §:n 2 kohdan nojalla. Kriminalisoinnin säätämisen ohella valvonta tulisi kehittää mahdollisimman tehokkaaksi. Lisäksi on syytä korostaa alaikäisen henkilön teon ilmoittamista vanhemmille ja sosiaaliviranomaisen edustajalle."

Eduskunnan lakivaliokunta ei esityksen johdosta antamassaan mietinnössä (LaVM 15/2005 vp) pitänyt uuskriminalisoinnin perusteluja riittävinä, kuten seuraavasta lainauksesta ilmenee:

"Lakivaliokunta on aiemmin (ks. LaVL 9/2004 vp) todennut, että kaikelle rikoslainsäädännölle tulee ensinnäkin olla hyväksyttävä peruste. Toiseksi on kyettävä osoittamaan, että on painava yhteiskunnallinen tarve, joka edellyttää juuri uuden rikostunnusmerkistön säätämistä hyväksyttäväksi arvioidun tavoitteen saavuttamiseksi. Kolmanneksi säädettävän kriminalisoinnin tulee olla ennaltaehkäisevä, eli uuden rangaistussäännöksen on voitava perustellusti olettaa edes jossain määrin vaikuttavan tarkoitetulla tavalla. Neljänneksi rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta johtuu, että tunnusmerkistön on oltava täsmällinen ja tarkkarajainen.

Nyt ehdotettu tunnusmerkistö täyttyisi jo pelkästään toisen henkilötodistuksen käyttämisellä ilman, että tällaisella käyttämisellä tavoiteltaisiin taloudellista hyötyä — jolloin kyseeseen voisi tulla petosrikos — tai että henkilötodistusta olisi millään tavoin muunneltu, jolloin kyseessä saattaisi olla väärennysrikos. Lakivaliokunnan mielestä tällainen käyttäytyminen ei ole sillä tavoin moitittavaa, että siihen tulisi reagoida rikoslain avulla. Valiokunta on kiinnittänyt huomiota myös siihen, että rangaistussäännös tulisi käytännössä kohdistumaan yksinomaan alaikäisiin. Erityisesti tähän nähden se pitää ehdotusta myös suhteellisuusperiaatteen vastaisena, mitä on omiaan korostamaan se, että uuteen tunnusmerkistöön liittyisi myös jokamiehen kiinniotto-oikeus.

Kaikkiaan lakivaliokunta katsoo, että ehdotetulle uudelle kriminalisoinnille ei ole riittäviä perusteita. Lakivaliokunta ei kuitenkaan täysin sulje pois mahdollisuutta puuttua säännöksessä tarkoitetun kaltaiseen käyttäytymiseen myös rikosoikeudellisin keinoin, jos hallitus myöhemmin esittää tarkoin kohdennettua tunnusmerkistöä, jonka säätämiselle on osoitettavissa asianmukaisiin selvityksiin pohjautuva painava yhteiskunnallinen tarve ja joka muutoinkin täyttää valiokunnan käytännössään uudelle rikossäännökselle asettamat vaatimukset."

Tässä aiemmassa lakivaliokunnan mietinnössä on siis korostettu perusoikeuksien rajoitusperiaatteita (ks. niistä PeVM 25/1994 vp, s. 5) vastaavien yleisten kriminalisointiperusteiden käsillä olon tärkeyttä. Uuskriminalisoinnin perusteluksi on kyllä esitettävissä alaikäisten suojelu alkoholijuomien luvattomalta saannin mukanaan tuomilta haitoilta, eli ikärajasäännösten noudattaminen suojaa alaikäisiä alkoholihaitoilta. Kriminalisointiperusteista suhteellisuusperiaate ei kuitenkaan hevin täyty. Perustuslakivaliokunnan mukaan "perusoikeuden rajoitus on sallittu ainoastaan, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvin keinoin. Rajoitus ei saa mennä pidemmälle kuin on perusteltua ottaen huomioon rajoituksen taustalla olevan yhteiskunnallisen intressin painavuus suhteessa rajoitettavaan perusoikeuteen." (PeVM 25/1994 vp, s. 5.)

Tässä tapauksessa oikeasuhtaisuus ei toteudu ennen kaikkea sen vuoksi, että rangaistussäännös tulisi käytännössä kohdistumaan alaikäisiin, joihin nähden myös lastensuojelun toimenpiteet ovat käytettävissä. Henkilötietojen huolellisella tarkastamisella voidaan osaltaan edistää ikärajasäännösten noudattamista. Mainittu kriminalisoinnin tavoite alaikäisten suojelusta on siten saavutettavissa perusoikeuksiin vähemmässä määrin puuttuvin keinoin eikä kriminalisointiin liittyvä moraalisen paheksunnan osoittaminen riitä perusteluksi. Edellä lainatussa lausunnossaan lakivaliokuntakin edellytti asianmukaisiin selvityksiin pohjautuvaa painavan yhteiskunnallisen tarpeen arvioimista.

Katson myös, että tilannekohtaisten rangaistussäännösten tulisi olla poikkeuksellisia ja kriminalisointeja ja niitä puoltavia painavia yhteiskunnallisia tarpeita tulisi harkita ensisijaisesti yhtenäisesti arvioitavien *suojeluintressien* (suojeltavien oikeushyvien) merkittävyyden pohjalta.

Suullisessa kuulemisessa esitin harkittavaksi identiteettivarkautta koskevan säännöksen (RL 38:9a) tarkistamista siten, ettei harhauttamistunnusmerkin lisäksi välttämättä vaadittaisi taloudellisen vahingon tai vähäistä suuremman haitan aiheuttamista identiteetin haltijalle. Tällöin tulisi myös rikoksen nimi muuttaa esimerkiksi identiteettiloukkaukseksi ja säännöksen pääasiallinen suojeluintressi muuttuisi. Identiteettivarkautta koskevan säännöksen muuttamistarpeen harkinta edellyttää kuitenkin sellaista selvitystyötä, johon alkoholilakiesityksen käsittelyn yhteydessä tuskin on mahdollisuutta.

Yksittäisiin kohtiin liittyviä huomautuksia

Hyvän tavan vastaisuus alkoholilakiesityksen 4 ja 68.3 §:ssä. Hyvän tavan vastaisuuden määrittely ei ole esityksessä tarkkarajaista.

Luvan peruuttamista koskeva alkoholilakiesityksen 72.2 §:ssä. Miksei momentissa edellytetä vakavaa vaaraa ihmisten terveydelle aiheuttavalta teolta tai laiminlyönniltä sen rangaistavuutta? Sellainen edellytys tarkentaisi huomattavasti säännöstä.

Valitusoikeutta koskeva alkoholilakiesityksen 82.1 §. En ymmärrä momentissa asetetun valituskiellon perusteita.

Alkoholilakiesityksen 85.2 §:ssä säädetyn kiellon suhde järjestyslain (612/2013) 4.1 §:ään. Edellinen säännösehdotus on osin päällekkäinen ja osin ristiriidassa jälkimmäisen säännöksen kanssa, ja nämä säännökset tulisi sovittaa yhteen keskenään.

Alkoholilakiesityksen 87.1 §:ssä säädetty tarkastusoikeus. Momentissa oleva viittaus 90 §:n 4 momentin 1 kohtaan on havaitakseni virheellinen.

Rikoslain 50a luvun 1 §. Tätä säännöstä sen paremmin kuin koko 50a lukuakaan ei ehdoteta muutettavaksi. Olisiko yleisen lainkirjoitustavan mukaista merkitä säännöksen alussa mainitun alkoholilain jälkeen suluissa ehdotettavan uuden alkoholilain säädösnumero, jolloin säännöstä tulisi muuttaa?